

Мишел Сивињон¹

ГЕОГРАФИЈА И ПОЛИТИКА: ДВА МОМЕНТА У МИСЛИ ЖАКА АНСЕЛА²

Извод: Жак Ансел је познати француски географ и пријатељ Србије. Важио је као експерт за географију Балкана. Добитник је бројних признања. Релативно касно почео је да се бави универзитетском географијом. Ученик Видала де ла Блаша, коме се увек дивио, предавао је историју и географију у Вану и у Перону, а 1908. позван је да предаје у лицеју (гимназији) Шаптал у Паризу. Рањен двапут у Лорену, послат је 1916. године у Солун, где постаје одговоран за политичко одељење штаба Франца Депереа. Ту је остао до краја рата. Након тога се враћа у гимназију Шаптал, коју напушта 1926. у својој 44. години, и прелази у Институт за високе међународне студије, где је радио до краја живота. Преминуо је трагично 1943. године, након времена проведеног у логору Кампињ.

Кључне речи: Жак Ансел, политичка географија, политика, Балкан.

Двадесете године и балканско искуство

Комитет за историјске и научне радове је поново издао књигу „Народи и нације Балкана“ Жака Ансела, са предговором Пјера Жоржа. Ето дакле сећања на једног географа по многочему јединственог.

Без сумње, догађаји који данас потресају Југоисточну Европу објашњавају то присећање. То је такође прилика да се подсетимо и поново прочитамо дела овог географа који је остао помало по страни, а који је у своје време био једини, у Француској, који се бавио политичком географијом, наспрам немачке Геополитике и који је преминуо трагично 1943. године након времена проведеног у логору Кампињ, без да иједан географски часопис спомене његов одлазак, па чак ни Географски анали чији је био сарадник. Ипак у то време, истина, Лисјен Фебр га се сећа у Географским аналима и такође Елисио Колен у Библиографији међународне географије.

Жак Ансел је био међу онима који су искрцавајући се у солунској луци били на неки начин „крштени“ Истоком. И неки други географи су имали слично искуство, као што су Дениел Фоше или геолог Жак Буркар.

¹ Др Мишел Сивињон, Сорбона, Париз.

² Први део овог рада објављен је у *Géographie et liberté, Mélanges en hommage à Paul Claval, L'Harmattan, Paris, 109-116.*

Улога француске експедиције у Солуну 1916. године је била значајна у формирању јавног мњења када је реч о „Источном питању“. Десетине хиљада Француза су тада по први пут доживели искуство културних разлика. Присетимо се онога што је рекао Видал де ла Блаш (источна Француска) „Ја добијам свест о нечем другом при сусрету са оним што ја нисам.“ Исток је почињао много западније него што је у данашње време, и Солун, са својим џамијама, синагогама, различитим народима, јеврејима, турцима, грцима, са конзулима који су били шпијуни, представљао је необично изненађење за војнике који су се искрцавали стижући са фронтова из Артоа или Арагона, једна сликовитост коју данас треба тражити много источније: границе Истока, за које је Метерник говорио да почињу код Беча су се помериле.

Из тог искуства произилази дело Жака Ансела „Радови и дани источне армије“ (Париз, Бросар 1921.). Одатле такође и мало издање „Народа и нација Балкана“.

И одатле коначно и његов докторат: „Македонија, њена савремена еволуција“, Париз, Делаграв, 1930. Поред тога, у складу с његовим интересовањем за историју, Ансел је објавио „Историјски приручник за источно питање (1792-1930)“ и „Балкан наспрам Италије“.

Читање Ансела нам пре свега открива једног писца.

Ево једног описа румунске долине Дунава: „када се пређе Дунав великим мостом код Черневоде, пење се на падину високу преко 100м која се надноси над реком и њеном влашком обалом. Изнад је Балта, мочварна долина, широка 12 до 18 км, лавиринт рукаваца, острва, мочвара, блата, ружа и врба, скровиште за читав један свет животиња, разних риба, птица риболоваца, патака, рода и пеликана, чапљи и фламинга, мноштво скакаваца, лутајућих вепрова, а изнад свега тога доминирају ретке колибе Липовинских рибара“.

Ево и описа пијаци у Тирани: „Сељанке, откривеног лица, чак и муслиманке, чуче и седе дуж улице, са вретеном у рукама, увијајући конац, нудећи јаја, кокошке, глинене посуде; поред на столовима од уплетене трске, бојено платно, свила украшена калајем или бакром, бивоља кожа од које се прави *опинга*“. И прецизни записи који сведоче о познавању штаба Франша Депереа: „мала кола са пуним точковима, која су носила 300 до 400 кг, прелазећи сада за четири дана тих 75 км (који раздвајају Драч од Елбасана).“

Читање Ансела нам такође открива једног истраживача на терену.

Жак Ансел дугује много свом војном искуству. Припадао је једној војсци која се интересовала за народе са којима је долазила у сусрет, и која је сматрала да „географија првенствено служи ратовању“. Ансел је обавио за потребе штаба једну анкету која се односила на албанске границе под француском управом, та анкета је на жалост изгубљена. Тему је на срећу

обрадио касније Жак Букар, који је тамо започео своју каријеру геолога и чија су дела (Албанске границе под француском управом, допринос физичкој географији и геологији средње Албаније, издање Делаграв и Албанија и Албанци, Босар 1921.) предсављала најбољи приступ везан за ту земљу у то време.

Ансел поново одлази у Македонију између 1927. и 1929. г. и тај дупли боравак са паузом од 10 година доприноси богатству његових запажања.

Његов докторат је можда први који се бави једним специфичним случајем просторног планирања. Поднаслов његовог доктората је веома експлицитан: „Македонија, њена савремена еволуција“. Ансел је подељен између две жеље. Једна произилази из његове оријентације ка историји, тако јака да је у очима географа, Ансел често био сматран више као историчар него као географ. Друга оријентација је у вези са светом у покрету који се гради. Ансел описује Македонију која настаје у Грчкој, Југославији и Бугарској. Одатле и труд за претраживањем документације у Аутономним службама СДН, у добротворним организацијама, при државним органима. Одатле и разматрања која дају важно место здравственом стању и уређењу и планирању водних система, те насељавању становништва. Ансел наглашава да је предмет његовог истраживања целовита Македонија, подељена између три земље и да њега занимају савремене трансформације. „Та убрзана еволуција је предмет истраживања.“ (страна 33). Одатле и поглавља која делују веома иновативно „политички услови колонизације“, „финансијске основе колонизације“, „санитарна кампања“.

То му замера географска корпорација под пером једног од својих најбољих представника Жила Сиона, који је са Ивом Шатењоом, а не са Анселом, аутор поглавља о Балкану у Универзалној географији.

Сион даје неколико примедби Анселу (Географски анали из 1932) у вези рачунања процената, опаске које примећује и комисија за докторат. Више у односу на суштину, приговара му да посвећује превише пажње медицинској географији проучавајући третирање маларије (инспирирано истраживањем Макса Сора у Биолошким основама друштвене географије). Сион је желео једно исцрпније истраживање низија, делти и басена да би боље оценио начин на који су се избеглице настаниле у тим пределима. Сион не види препреку у бављењу географије финансијама и администрацијом, али за њега превише се удаљава од теме бежећи од питања средина-друштво.

Парадоксално, Сионове критике делују примереније када приговара Анселу један оптимистички испад и наивност у оцењивању резултата колонизације. Сион мисли да Ансел није узео довољно одстојање у односу на службене извештаје влада. Он подвлачи да су смештаји додељени грчким досељеницима превише мали и да им цена дувана не дозвољава да се извуку из лоше економске ситуације. Такође примећује једну наклоност

према Србима, добро прихваћену у Француској у то време, где се прећуткује долазак становништва из Шумадије и Црне Горе у југословенски део Пелагоније, један политички потез против Македонаца који смета онима који су наклоњени Бугарској. Ансел се задовољава да ту види једну акцију санитарног и пољопривредног типа.

Сион завршава са следећим „користећи је уз опрез, његова књига је један неопходан документ који изучава трансформације у Македонији“, опаска која, имајући у виду обичаје географског племена није повољна.

Конечно, Сион приговара Анселу, прихватање ризика, да је превише искрен и да је пристрасан. Завршни закључак Анселовог доктората спомиње терористичку акцију ВМРО-а и атентате који су се у то време догодили: ту Ансел такође залази у недозвољено поље. Још фрапантније: последњи одељак Анселовог доктората прецизира: „усуђујем се да се надам да сам истражио ове феномене – међу којима су неки у жижи актуелности – са довољно научног духа како би се доказало да је могуће озбиљно начети неке проблеме политичке географије.“

А да би се осврнуо на *Zeitschrift für Geopolitik* призивајући у помоћ и свог професора Видала који је 1898. забележио „чињенице политичке географије нису фиксни ентитети. Треба се бавити њима као нечим што се стално мења.“

Можда баш у тој последњој реченици има повода за неспоразум до кога долази после 1930. године.

Тридесете године: Централна Европа и политичка географија

Последње реченице Анселовог доктората садрже читаво његово накнадно дело, из тридесетих година. Оно се бави географијом држава и граница, о чему сведочи књига под називом „Геополитика“ (Париз, Делаврав 1936.). Изгледа да је он једини у Француској у то време који користи тај термин. Иста инспирација га је водила и у књизи „Географија граница“ (Париз, Галимар Н.Р.Ф. 1938.) која у великој мери преузима теме из претходне. Треба додати и књигу „Словени и Германи“ спремну за издавање 1940, али издату тек након Анселове смрти 1945. године и добро прихваћену од стране Лисјена Фебра, наклоњенијег у коментарима него географска корпорација.

За Ансела, централно питање је питање државних граница и приroda тих граница. Но дебата на ту тему није нимало једноставна.

С једне стране, Ансел је у потпуности свестан злоћудног карактера Геополитике, за коју каже да „припрема оружје хитлеризму“. Користећи један уопштен дискурс, он указује на то како Геополитика користи амалга-

ме, који јој помажу да преко једне дискутабилне типологије, стави у исти кош примере политичке географије у потпуности различите, као што су „Јан Мајен, Шлезвиг, Ојпен и Малмеди као и албанске границе“ (цитирао Мишел Коренман „Кад је Немачка мислила о свету“ стр. 272.). Ансел не пропушта прилику да искритикује идеју Хаусхофера о „биолошки одређеним границама“. Он указује на то како Геополитика заснива свој дискурс на аргументима везаним за околности да би дошла до појма „Kulturgrenze“ намењеном за преиспитивање територијалних одредби уговора у Версају, Трианону, Нејиу итд. Његова књига „Географија граница“ која је његов најборбенији текст, почиње реченицом: „ова књига је реплика“.

Али с друге стране, Ансел се осврће често на Рацелово дело, иако његова Геополитика почиње оградавањем од Рацелових појмова Die Lage (положај), der Raum (простор) и нарочито „germanische Landshcraftgefühl“ тј. „немачки осећај за територију“.

Инспирисан дакле Рацелом, Ансел сматра да су границе као „изобаре“, као привремена равнотежа између супротстављених политичких притисака, и термини које је он користио су били лоше прихваћени од стране корпорације, вероватно зато што је његово изражавање могло да пружи оружје противнику: „граница је резултат равнотеже између животних снага два народа“ (Геополитика стр.55). Хаусхофер би вероватно потписао ту дефиницију. А та визија је такође врло модерна и налазимо изразе с истом инспирацијом у Theoretical Geography W. Bunge, чија је политичка инспирација веома различита од Хаусхоферове. Француски географи су били неспремни да прихвате Анселову визију пошто је он био пун сумње у давању примата земљи или пак односу човек-природна средина. Тако треба читати и преиспитивање Ј.Брухенса (у Геополитици) где Ансел тврди да нација има првенство у односу на земљу.

Ансел, што је можда и разлог да је црна овца у географској корпорацији, не успева да се супротстави негативној визији територије са њеним физичким аспектима: „Поред територије, инертне, треба дати места за живот, који је у покрету“ (Геополитика). Он цитира Деманжона, који га вероватно није следио затворених очију: „простор је само један необрађен податак који не поседује сву географску вредност једне чињенице“. (Британска острва). Истини за вољу, треба се усагласити око речи територија, за коју се данас каже да је један друштвени простор, а која је у Анселовим рукописима била виђена као природна средина.

Ансел је желео дати географску интерпретацију појма нације: „политичка географија се неће задовољити државним телом; има ли она могућности да испита такође и срце, нацију?“ (Геополитика).

Он има жељу да наспрам немачке географије илустроване од стране Рацела постави француску географију која би била „духовна“. Осврћу-

ћи се на Видала, у Анселовим рукописима француска нација постаје једна „унија начина живота“. У даљем тексту Геополитике он каже „Нација је хармонична комбинација начина живота“ јер су начини живота „хелије цивилизација“.

То је можда тема на којој је најтеже пратити Ансела, јер је појам начин живота у великој мери напуштен.

Док се нико више не бави том темом, друге су честе. Широка историјска култура Ансела и мрежа познанстава која је одржавао током двадесет година проведених у Централној Европи, дају му интуицију која доноси плодове: он подвлачи, у развоју држава улогу доступности путевима: он назива „дромократије“ државе које се артикулишу око једног главног путног правца. Такође приступ граду. Он савршено уочава у Централној и Источној Европи потешкоће око одређивања граница у земљама где један народ живи на селу док други држи градове, били ови други тржнице или тврђаве. Шта чинити када „грађани користе један велики језик цивилизације, док се на селу чува локални говор?“ Године 1945. Морис Лану се поново суочава с овом дилемом, на мировној конференцији, када треба одредити италијанско-југословенску границу (Географски анали 1947. Венеција-Ђулија, политичко-географска студија).

Ансел завршава своју „Географију граница“ тврдећи: „не постоје проблеми граница. Постоје само проблеми Нација.“

Тај начин писања и изражавања погађа тадашње географе.

Деманжон заузима став против немачке Геополитике (Политичка географија Географски анали 1938. стр. 22-31). У том чланку, који се завршава следећом реченицом: „геополитика је намештаљка, једна ратна машина. Уколико постоји намера да она буде научна дисциплина, треба да се врати политичкој географији“, Деманжон не спомиње Анселово дело које се појавило две године раније, то прећуткивање представља осуђивање.

Насупрот томе, Ансел добија одобравање Ива Шатења, једног од уредника Универзалне географије за Југославију, Бугарску и Албанију: у критици његовог дела „Приручник за европску политичку географију“ (Географски анали 1938, стр. 72-75) Шатењ потврђује: „ми ценимо, између осталог, да је он отворио једно ново поље у француској географској науци, између друштвене географије Видала де ла Блаша и социолошке географије Зигфрида.“ Али ипак треба констатовати да је Шатењ ангажован у дипломатској, а не универзитетској каријери (он ће постати алжирски гувернер). Он спомиње (и према нашем сазнању он је једини који то чини) да се Жак Ансел „као ауторитет прихватио управљања страном политиком једног великог дневног листа“

У великој мери историјска и политичка визија Ансела га држи на ивици Видалове географије и чини од њега, према ономе што је рекао Пјер

Жорж „једног слободног стрелца“ (у предговору репринт издања „Народа и нација Балкана“ ЦТХС 1992.), на истом нивоу као и Андре Зигфрид или Жан Готман.

Готман је врло груб према Анселу. У „Политици држава и њиховој географији“, објављеној 1952. године, где се успоставља биланс француске политичке географије, он каже (на страни 56) у вези њега: „могао би се окарактерисати као доктрина један несрећни есеј компромиса између француских и немачких метода.“

Ансел је посведочио својим писањима, својим животом и смрћу: деликатно је на крају крајева и *post mortem* приговорити му недостатак теорије.

Жак Ансел и Балкан

Прво издање Анселове књиге датира из 1926. године и у неком смислу то је његова прва књига из области географије. До тада он је објављивао само дела из области историје: Уговор о бугарској политици (1919.); Радови и дан Источне војске (1921.); Историјски приручник за Источно питање (1923.).

Ансел је релативно касно почео да се бави универзитетском географијом. Ученик Видала де ла Блаша, коме се увек дивио, предавао је историју и географију у Вану и у Перону када је 1908. након успеха на државном испиту позван да предаје у лицеју (гимназији) Шаптал у Паризу. Рањен два пут у Лорену, послат је 1916. године у Солун, где постаје одговоран за политичко оделење штаба Франша Депереа. Ту је остао до краја рата. Након тога се враћа у гимназију Шаптал, коју напушта 1926. у својој 44. години, и прелази у Институт за високе међународне студије где је радио до краја живота.

На Ансела је изузетно јак утисак оставило његово службовање у Источној војсци. Улога француске експедиције у Солун од 1916. је била веома значајна у формирању мишљења јавности у вези Источног питања. Десетине хиљада Француза су тада по први пут доживели културну разлику. Исток је почињао много западније него што је то у данашње време и Солун, са својим цамијама, синагогама, различитим народима, са Јеврејима тегљачима у дроњцима, са својим наметљивим трговцима који чуче испред дућана, остављао утисак сликовитости за војнике који су се искрцавали стижући са фронтова из Артоа или Арагона, једна сликовитост коју данас треба тражити много источније: границе Истока, за које је Метерник говорио да почињу код Беча су се помериле. Жак Ансел је био међу онима који су искрцавајући се у солунској луци били на неки начин „крштени“ Истоком.³

³ Народи и нације Балкана, Париз ЦТХС 1992. Предговор П. Жорж, Списак објављених радова Ж. Ансел стр. 220

Жак Ансел дугује много свом војном искуству. Припадао је једној војсци која се интересовала за народе са којима је долазила у сусрет, и која је сматрала да „географија првенствено служи у ратовању“. Као и многи други после њега Ансел користи рат да би се бавио географијом. Ансел је обавио за потребе штаба једну анкету везану за албанске границе под француском управом, та анкета је на жалост изгубљена. Он крстари уздуж и попреко западном Македонијом и та путовања су основ за његов докторат (Македонија и њена савремена еволуција, 1930.).

Прва врлина Анселове књиге је дакле да нам пружа документацију погледа на Балкан из прве руке једног Француза, двадесетих година двадесетог века.

У том смислу, можемо читати Ансела са задовољством и задовољењем. Са задовољством јер он пише изворним језиком. Није у питању жаргон.

То је литерарни начин географа из тридесетих година где се мешају белешке о средини и о народима у њиховом миљеу и уз њихове активности. У Анселовом начину писања има нешто што се налази и код Жулијана Грака у Рукописима са Великог пута.

Уз задовољство стиже и задовољење, једна лекција политичке географије.

Јер реч јесте о политичкој географији. Те речи се налазе почев од првих реченица Анселове књиге.

Политичка географија према Анселу је размишљање о основама географске поделе света, о усклађивању онога што он зове земља тј. природна средина, нација и држава. Ансел црпи своју филозофију у контакту са Видалом де ла Блашом. Идеју треба тражити у ставу „у животној средини је смисао постојања држава“. Ансел је и сувише суптилан да би дао том усклађивању изглед једног строгог правила. Он описује односе међу државама и карактеристике њихових територија: улога мора у рађању Грчке, вардарско-моравске долине у расту Србије, трансферзале Софија-Једрене у развоју Бугарске. Он такође указује на улогу, реалну и симболичну старих политичких конструкција (Римског царства, Византије, српског и бугарског средњовековног краљевства).

За Ансела, државе су ембриони нација. Он признаје да је географу много теже да говори о нацијама него о државама: „држава се обележава на карти. Нација је морална заједница коју је теже заокружити“. Ансел покушава да прикаже услове потребне за рађање националне државе: „природни региони, физичке везе, заједничка историја која одржава јединствен језик, стилови живота који се хармонизују“. Не пропушта да дода у вези националних творевина: „анализирајући оно шта их фаворизује, не налазимо ништа што их намеће“.

Данас можемо поставити себи питање до које мере су ти критеријуми одговарајући. Због верности Видалу, Ансел је сматрао нацију хармонизованом комбинацијом начина живота. Знамо да је та категорија скоро напуштена. Може се сагледати, с једне стране уситњавање балканских нација и с друге стране на читавом простору полуострва с изузетком приобаља јединство јаке сеоске цивилизације, вешто прилагођене својој природној средини. Све у свему, на Балкану постоји само један доминантан начин живота и много нација. Опрезно пратећи Ансела у вези начина живота, тек у двадесетим годинама ће му се моћи приписати мноштво етничких специјализација (Грк је морнар и трговац, Влах је сточар, Бугарин је баштован), произашлих из организације Отоманског царства задржавајући своје улоге.

Ансел нас подсећа на значај руралног света у тим „сеоским друштвима“, из којих су произашле пољопривредне политичке партије и народна идеологија која се на пола пута између капитализма и бољшевизма, вратила врлинама села.

Да ли Ансел, опремљен својим аналитичким оруђем, достиже неку врсту савршене научне непристрасности? Било би претерано претендовати на то. Борац у Првом светском рату, он је у потпуности у складу с идејом да су границе произашле из версајског мировног споразума најправедније, усклађеније с националним интересима од претходних.

Ансел на тај начин правда југословенску границу у Војводини, која оставља у Југославији пола милиона Мађара и исто толико Немаца. Парадоксално, он објашњава италијанско напредовање у словенским земљама Истре и Словеније незаинтересованошћу Срба за дешавања на западу: ново краљевство је окренуто ка југу. Ансел има већу дозу резерве при правдању бугарских граница: за њега су етничке границе у Македонији нејасне и будућност те земље је неодређена. Ансел се јасно опредељује за освајање јужне Добруце од стране савезника Румуна и западне Тракије од стране Грка, без да си поставља превише питања о оправданости тих освајања.

Ансел је оптимиста у вези версајског решења налазећи га за најправедније: узалуд бисмо могли да тражимо у његовој књизи трагове ривалства између Срба и Хрвата: Ансел се залаже за Југославију. Потребно је дакле читати то дело у контексту његовог времена и уз веома користан увод Пјера Жоржа који нам помаже, подвлачећи позицију Ансела као слободног стрелца у француској географији: стручњаци тог времена нису никако ценили описивање и објашњавање тадашњих политичких сукоба.

Чак и карта на омоту тог новог издања треба да буде пажљиво проучена: Албанија је представљена на северу као насељена мешовитим српским и албанским становништвом; а уствари је у потпуности албанска али карта је у складу са српском пропагандом и делом српског географа Јована Цвијића, веома утицајног у Паризу.

Али савремени читаоци ће сигурно тражити нешто више од при-
вличности писања и мисли, репере, сазнања, неку лекцију можда да би раз-
умели Балкан данас и његову трагичну историју.

Површно читање може нам приуштити оно што се зове повратак у
прошлост.

Сигурно је да нас писања о егзодусу у Босни подсећају на нека
друга, као што су писања Жана Брунхеса са почетка века, (Географија
историје, Париз, Феликс Алкан 1921. стр.655) у вези балканских ратова:
„видели смо, у мају месецу 1913, турски избеглички камп на станици Гу-
менђе, на граници Србије и Грчке; у полу-сенци једног хладног сумрака,
шарене групе су се разасуле између кола покривених платнима или тепи-
сима који су чинили шаторе; ту и тамо је била упаљена ватра, поред које
су забрађене жене скупљене грејале своју децу.“

Сигурно је такође да телевизијски репортери, у намери да понуде
сlike које ће привући што више публике њиховој станици, нису први који
су се занимали за сликовито, било оно несрећно, као што сведочи Ернест
Хемингвеј који је за Торонто Дејли Стар извештавао о егзодусу Грка и дола-
ску у западну Тракију 1922: „највећи синеаста, познатији као „Шорти“ ми
каже да је имао тешко путовање да би дошао са Родоса у Мраморном мору.
„Успело ми је неколико добрих снимака једног села које је горело, данас.“
Шорти скину једну чизму. „Сјајно, једно село које гори. Као кад шутнеш но-
гом у мравињак.“ Шорти скину и другу чизму. „Снимао сам га из два или
три угла и рекло би се читав град да гори ...“ Две минуте касније је хркао.“

Али савремени читалац треба да буде спреман на нека искушења.

Прво од тих искушења је потрага за стављањем раздора из про-
шлости у други план.

Од прошлости се може начинити *tabula rasa*, што ће рећи вратити
се у двадесете године, сматрајући да комунистички период треба да буде
избрисан, да је то био само лош сан и вратимо се сада озбиљним стварима,
остацима старих империја и атентатима комита.

Немогуће је прецртати четрдесет пет година које су иза нас током
којих је (са изузетком Грчке) функционисао један друштвено-економски
модел чији се прототип налазио у Москви. Поновили бисмо грешку гео-
графа који су писали о Балкану током тог послератног периода и који су
искрено веровали да су етнички сукоби прошлост. Они су прихватили иде-
ју да је нови режим, како се тада говорило, елиминисањем класних сукоба
свео и националне сукобе на ниво фолклора.

С једне стране тежина је у дуготрајности, прећутном стварању на-
рода, напредујуће читање средине са којом се срећу, географије коју ства-
рају, а с друге стране тежина је у четрдесетогодишњој епизоди, несумњиво
одлучујућој јер је била инструмент за прелазак са сеоског друштва ка знат-

но урбанизованим и индустријализованим друштвима. Зар је сада зачуђујуће ако се стара обележја поново појављују, као и ране за које се мислило да су излечене? Али опет с једне друге стране, урбанизација и индустријализација су чињенице и бетонски блокови у предграђима око Букурешта се неће се испразнити како би поново оживела пастирска села са Карпата.

Друго искушење је анахронизам, тако често спомињан у вези „етничког чишћења“.

Оно што се данас назива „етничким чишћењем“ није ништа ново у Европи и нема никакве везе с нацизмом. 1878. године, када је Србија анектирала регионе Ниша и Пирота, тамо су елиминисани сви Албанци. 1898. године, на Криту су елиминисани и избачени критски Муслимани, који су били исламизирани Грци и који су говорили само грчки, а представљали су трећину острвског становништва. 1922. године, Грчка и Турска су такође извршиле „етничко чишћење“ разменом становништва. 1945. године, исто чишћење је протерало Немце из Судета, као и из Шлезације и Помераније. 1974. године, иста процедура је довела до раздвајања Кипра на два ентитета, с једне и с друге стране линије „Атила“.

Истину говорећи, читање ове књиге оставља осећај горчине у данашње време, када према старом балканском обичају, живот и добра побеђених остају у рукама победника.

Ансел је могао да мисли да страхоте у Македонији, балкански ратови, Први светски рат, продужен између Турака и Грка до 1922, размена становништва између Бугара и Грка, да је све то произашло из једног реда, колико год био он несавршен и да је омогућавало тим народима да живе у миру. Исто тако, Андре Блан је могао да напише 1967. г., са најбољом намером, у вези Југославије: „ако има један проблем који је савршено решен, то је тај који је представљала та мешавина народа“ (Југославија, А. Блан, Колен, 1967, стр.220). И многи могу и данас да потврде да је Југославија између 1945. и 1990. године, много боље него неке друге политичке конструкције, поштовала културне специфичности народа који су је сачињавали.

Али данас знамо како је лако побудити колективне мржње дуго одржаване и приморати оне који би желели да живе у миру да машу заставама, ми који живимо модернизацију техника ужаса, који имамо за циљ прогон становништва да бисмо освојили његову територију.

Да ли си постављамо питање о последицама генерализације тог облика политичке конструкције који је национална држава.

Све главне политичке потешкоће Балкана произилазе из воље да се конструишу националне државе на територијама чије је становништво у време успостављања тих држава следило једну другу логику, статус заједнице (миљеа из отоманског периода) или династичке оданости (у Аустроугарској). Тужна констатација на крају двадесетог века је немогућност

Балкана да гарантује статус мањинама, које у међународним превирањима, имају улогу таоца. Стога, најјефтиније политичко решење, до даљњег, је депортација, са поворком страве. Парадоксално, мало је Грка који се не слажу да је размена становништва 1922. године била најмање лоше решење. А депортација је мање окрутна када се спроводи према споразуму и уз спољну контролу. Гора је када се спроводи, као данас у Босни, од стране шефова банди.

Нови поредак, произашао из Првог светског рата, заснивао се на праву народа на самоопредељење; то право је неодређено и његова примена је до те мере штетна, да нико, сада крајем 1992. године, се не усуђује да је спомене. Један југословенски интелектуалац је пре пар месеци поставио ово питање: “шта добијамо тиме што ћемо се једног дана пробудити мањи, сиромашнији, изолованији?”

Ко ће подметнути свој врат национализму?

Библиографија Жака Ансела

- La biographie et la bibliographie de Jacques Ancel ont été publiées par Robert Specklin dans Geographers. Bio-bibliographical studies. Vol 1. 1979 Londres Mansel ed.P.1-6.
- Il existe par ailleurs une nécrologie de Jacques Ancel dans la Bibliographie Géographique Internationale (1940-1944) sous la plume de Elicio Colin(p.163)
- L'Unité de la politique bulgare (1870-1919) Paris, Brossard , 1919, in-16, 75 P.Carte
- Les travaux et les jours de l'Armée d'Orient (1915-1918) Paris, Brossard ,1921, in-16,233p.16 phot. , carte.
- Manuel historique de la Question d'Orient (1792-1930), Paris, Delagrave, 1923(4° ed. 1930) , in-18, 346 P. 2 cartes.
- Peuples et nations des Balkans: géographie politique,,Paris Librairie Armand Colin, 1926, (2° ed 1930), in-16,220 P. 3 cartes.
- Les Balkans face à l'Italie, Paris, Delagrave, 1928 (2° ed 1928) in -18 , 126P. carte.
- Sous la direction de Henri Hauser et en collaboration avec R. Guyot et P. Renouvin: Histoire diplomatique de l'Europe (1870-1914), tome II 1909-1914), Paris, Presses Universitaires de France, 1929, in-8, 389 p.
- La Macédoine, son évolution contemporaine, Paris, Delagrave, 1930, in-8°, 352p. , 45 fig., 64 pl.h.t., carte au 1/700 000.
- Histoire contemporaine(1815-1930) 3° année des écoles normales primaires; (1848-1930), classes de Philosophie et Mathématiques des Lycées, Paris, Delagrave, 1930, (nouvelle édition 1939), in-8° CXVIII-604 p. phot. , cartes.

- Géopolitique, Paris, Delagrave, (5° éd., 1938), in-16, 120p.
- Manuel géographique de politique européenne, TomeI: l'Europe Centrale, Paris, Delagrave, 1936(2° ed. 1937), in-8°, 472p., 123 fig.et photos, carte au 1 /300 000.
- Tome II: l'Europe germanique et ses bornes, fascicule I: les confins occidentaux, Paris, Delagrave, 1940, in-8°, 256p. , 46 fig. et phot., carte au 1/300 000.
- Affaires étrangères: aide-mémoire de la politique française(1789-1936), Paris, Delagrave, 1936, in 18, 128 p.
- Géographie des frontières, Paris, N.R.F. (Gallimard), 1938, in-8°, 209p., 32 pl.Phot. h.t.
- Slaves et Germains,Paris, A.Colin; 1945,224p.4 cartes.

Литература

- Bowman I. et Bruhnes J. Le monde nouveau. Paris Payot 1928.
- Bruhnes J. et Vallaux C. La géographie de l'histoire. Paris Félix Alcan 1923.
- Castellan G. Histoire des Balkans Paris Fayard 1991.
- Hemingway Ernest . En ligne . Choix d'articles et de dépêches . Gallimard 1970.
- 1919 L'unité de la politique bulgare(1870-1919) Paris. Editions Bossard. 80 p.
- 1921 Les travaux et les jours de l'Armée d'Orient (1915-1918) Paris Editions Bossard 234p.
- 1922 La géographie de l'histoire ,La Géographie, vol 37 439-516
- 1923 Manuel historique de la Question d'Orient (1792-1930) Paris Delagrave 336p.
- 1925 Les migrations des peuples dans la Grèce actuelle. Ann. Géo. vol 34 277-280
- 1926 Peuples et nations des Balkans. : géographie politique. Paris A.Colin 220p. Réédition C.T.H.S. Paris . Préface de Pierre George 1992 .
1928. Les Balkans face à l'Italie Paris Delagrave 126 P.
- 1929 (sous la direction de Henri Hauser et en collaboration avec R. Guyot et P. Renouvin): Manuel de politique européenne: Histoire diplomatique de l'Europe Tome II (1904-1914) Paris P.U.F. 389 p.
- 1930 La Macédoine : son évolution contemporaine. Paris Delagrave 352p.
- 1930 Histoire Contemporaine (1848-1930) Paris Delagrave 604 p.La réédition de 1934 couvre la période 1815-1930. (3° année des écoles normales primaires).
- 1936 Géopolitique. Paris Delagrave 120 p.
- 1936 Affaires étrangères: aide-mémoire de la politique française (1789-1936) Paris Delagrave 128 p.

1936 Manuel géographique de politique européenne, tome I : l'Europe centrale,
Paris Delagrave 1936 472 p. 123 fig. tome II: l'Europe germanique et ses
bornes, fascicule 1: les confins occidentaux Paris Delagrave 1940 256 p.
fascicule 2 : l'Allemagne 1945(publication postume)
1938 Géographie des frontières Paris Gallimard Coll Géographie humaine. 209 p.
1945 Slaves et Germains Paris A. Colin 224 p.(publication postume)

Са француског језика превео Amaël Cattaruzza.